

פד תהלים

מסורה קטנה

י מגִּנְנוּ רֵאֵה אֱלֹהִים
 יא כִּי טוֹב-יוֹם בַּחֲצִירֶיךָ
 בַּחֲרָתִי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהֵי
 יב כִּי שָׁמְשׁוּ וּמִגֹּן
 חן וְכַבּוֹד יִתֵּן יְהוָה
 יג יְהוָה צְבָאוֹת

ב' וְהִבֵּט פָּנָיו מִשִּׁיחָךָ:
 מֵאֲלֶיךָ
 ל' ב' אתנל פתל ל' מִזִּזוֹר בְּאֵהֲלֵי-רִשְׁעֵי:
 יְהוָה אֱלֹהִים
 לֹא יִמְנַע-טוֹב לְהִלְכֵיִם בְּתַמִּים:
 אֲשֶׁר־י אָדָם בִּטָּח בְּךָ:

פה א למנצח | לבגיקרח מזמור:

ב רְצִיתָ יְהוָה אֶרֶץ
 ג וּנְשֵׂאתָ עֵוֹן עַמֶּךָ
 ד אֶסְפֶּת כָּל-עֲבֹרֹתֶיךָ
 ה שׁוֹבְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ
 ו הֲלַעְוֹלָם תִּאֲנֹף-בָּנוּ
 ז הֲלֹא-אַתָּה תִּשׁוּב תַּחֲיֵנוּ
 ח הֲרֹאנוּ יְהוָה חֲסִדֶּךָ

ל' שבית ק' שֶׁבֶת שְׁבוֹת יַעֲקֹב:
 כְּסִיתָ כָּל-חַטֹּאתֶם סֵלָה:
 ל' הַשִּׁיבוֹת מַחֲרוֹן אַפֶּיךָ:
 ל' ב' וְהִפֵּר פַּעֲסֶיךָ עִמּוֹנוּ:
 ב' תִּמְשָׁךְ אַפְּךָ לְדָר וְדָר:
 וְעַמֶּךָ יִשְׁמַחוּ-בְּךָ:
 ב' וַיִּשְׁעֶךָ תַּתֵּן-לָנוּ:

מסורה גדולה

ראה אלהים ב' מגננו ראה אלהים אם תענה את בנתי. הלעולם ב' והנביאים הלעולם תאנף בנו. הראנו ב' את מבוא העיר הראנו יל'.

תרגום תהלים

יא זכוות אבהתנא חמי אלהא ואיסתפל אנפי משיחך: ארום טב למיתב יומא חד בדרת מוקדשך מן אלף בגלותא פחרית לאידבקא בבית מוקדש
 יב, יג אלהי מן למידור במשכני רישעא: ארום היך שור רם ותריס תקיף יי אלהים חיא ויקרא יתן יי לא יכסי טבא מן דאזלין בשלימותא: יי צבאות
 טב לבר נש דמתרחיץ במימךך:
 פה א, ב, ג לשבתא על ידיהון דבני קרח תושפתא: רעיתא יי ארעך אתיבתא שיכיייתא דבית יעקב: שבקתא חוביהון דעמך פסייתא כל חטאיהון לעלמינ:
 ד, ה, ו כנישתא כל רוגנד תבתא מן תקוף רוגנד: תוב לנתנא אלה פורקננא ובטל רוגנד מיננא: האיפשר די לעלמיא תתוקף בנא תנגוד תוקפך לדר
 ז, ח ודר: הלא את תתוב תחיי יתנא ועמך יחרון במימךך: אחמי יתנא יי טובך ופורקנך תיחב לנא:

עין המסורה

(ו) ראה אלהים - ב' בר' לאנג תה' פד, (יא) אלהי - ב' אתנחנא פתח: תה' פד, יא; פוב, רשע - י"ז ש"א כד, יג; יש' נח, דה' יד' זיא; חו' יג; מ' וליא; תה' ה; מה; פד, יא; מש' ד, יז; ח; יב; טז; איוב לד; ח; קד' גכה; ח; (יג) בטח - ה' חסר בכתיבי (בלישנא); תה' כא; ח; פד, יג; קט; ח; קלה; יח; מש' כח, כה. וכל נביאים דכותהון בר מן ב' (מלא): יש' לז; יר' יבה.
 פה (ה) כעסך - ב' (אחד בסמך ואחד בש"ן); תה' פה; איוב יז. (ו) הלעולם - ב' זכ' אה; תה' פה; (ח) הראנו - ב' ש' אכ; תה' פה.

רש"י

(י) מגיננו - הוא בית המקדש המגין עלינו. והבט פני דוד משיחך - והסתכל בחסדיו ובטורחו אשר טרח ויגע על בניינו. (יא) כי טוב יום אחד בחצירך, ולמחר ימות, מלחיות אלף במקום אחר. בחרתי להסתופף - על הסף ועל המזוזה לשקוד, מדור באהלי רשע - מלחיות דר בשלוח באהלי עשו הרשע להדבק בהם. (יב) כי שמש ומגן - יש לפתור שמש כמשמעו, ומדרש תילים (אין לפנינו) פותרו לשון 'שיני חומה'. פה (ב-ד) רצית יי ארץ - אם שבת שבות (בנוסחנו הכתיב) יעקב

ונשאת עונם וכסית חטאתם, ואספת עברתך מהם והשיבות עצמך מחרון אפך, או רצית ארצך; וכל זמן שלא תעשה זאת, אין ארצך ועולמך מתרצה. (ה) שובנו - שוב אתה והשיבנו (ראה שו"ט פה, ג). (ז) הלא אתה סופך שתשוב תחיינו, שהרי הבטחתם כן על ידי נביאך (ראה יד' לז; שו"ט פה, ג).

ראב"ע

(י) מגיננו - הוא המלך שיגן בעד העם, כמו "כי ליי מגיננו" (תה' פטיט);

הטעם: שיושיע השם מלכינו, כי בימיו ילכו החוגגים אל בית השם בלי פחד אויב. (יא) כי - דבק עם תחלת המזמור, "נכספה" (לעיל, ג). **מאלף** יום אל מקום אחר. **הסתופף** - לשבת בסף השער (ע"פ יח' מו). **מדור** - כמו 'לגור' בלשון ארמית (ראה ת"א בר' לברד). ומלת **רשע** - מגזרת "ובכל אשר יפנה ירשע" (ש"א יד, מז). (יב) כי. בעבור שהזכיר "מגיננו ראה אלהים" (לעיל, י), אמר, כי **המגן** באמת הוא השם לבדו. וטעם **שמש** - כי החוגגים צריכים לשמש בעבור הליכתם. וטעם אחר: בעבור כי **השמש** תכה יומם, אמר כנגדה: **ומגן**. וטעם **חן וכבוד יתן יי'** - **להולכים** בדרך **תמים**, הם החוגגים; והשם **יתן להם חן וכבוד** בכל מקום שיעברו בו, כי השם **לא ימנע טוב** מהמקבלים אותו. (יג) **יי'**. זה הפסוק קשור בעליון (לעיל, יב), כי **הבוטח** בשם לא יחסר טוב. **פה (א) למנצח לבני קרח** - זה המזמור על גלות בבל; גם על גלותינו, בדרך נבואה. (ב-ג) **רצית יי' ארצך** - בזמן בית שני, כאשר **נשאת**; כי בעבור עונם **הטאתם** גלו; והעד: **שנשאת** עוני. (ד) כי **אספת** - כדרך "אספו נגהם" (יזאל ב, ג). ופעול **השיבות** הוא **אפך**; והנה **מחרון** - כמו 'מחרות' (ע"פ תה' קכד, ג), שם הפועל. (ה) **שובינו** - הנה הטעם, שמדבר המשורר על לשון ישראל בגלותו; כאשר "שבת שבות כגונסוהו אספת" (לעיל, ב) בבית שני, תשיבנו גם עתה. **הפר כעסך** - כנודו (הסתפת כל עברתך" (לעיל, ד). (ו) **הלעולם** - בעבור היות גלות בבל שבעים שנה, וגלות החל הזה (ע"פ עו' א, כ). **לדור ודור**, עד היום. (ז) **הלא**. טעם: אנהנו נחשבנו בגלות כמתים, ואין מי יוכל לחיותינו זולתך.

רד"ק

ישורון, אין זר בהם. (י) **מגננו** - אתה, **אלהים**, שאתה מגן בעדנו, **ראה והבט פני משיחך**, כלומר, שתביא המשיח במהרה; ו'הבטת הפנים' הוא ההשגחה על האדם והרצון. ואם המזמור על דוד, אמר **משיחך** על עצמו. (יא) **כי טוב יום בחצירך מאלף**. טעם **כי** - על אשר התפלל לקרב המשיח ובניו הבית; אמר: **כי טוב לי יום אחד בחצירך ולמחר אמות**, משאחיה **אלף** ימים או שנים ואני בארץ נכריה. ויש מפרשים (ראה ראב"ע) טעם **כי** - ל'נכספה וגם כלתה נפשי' שזכר בתחלת המזמור (לעיל, ג). **בחרתי הסתופף בבית** - פירוש **הסתופף**: ישיבת סף השער; אבחר שאכנס בסף שער **בית אלהי** לבד, יותר משאדור דירה שלימה בארצות הגוים, שהם **אהלי רשע**, ויש מפרשים **אהלי רשע** כמו "ולא ימלט רשע את בעליו" (קה' חח); "ובכל אשר יפנה ירשע" (ש"א יד, מז); שהוא ענין החרדה וההתגברות והנצוח; כלומר: יותר אבחר לשבת בסף שער **אלהי** להתעסק שם בדברי כמנה, מדחיתי גר **באהלי** עסק העולם והחרדה אליו. (יב) **כי שמש ומגן** - **שמש** ומאור גדול הוא ליושבי בחשך הגלות להוציאם מאפלה לאורה, וכן הוא מגנם להצילם מרעת הגוים ולהגן בעדם. **חן וכבוד יתן יי' להם**, לאותם שיהיו **הולכים בתמים** וישומו אליו בכל לבם; **חן וכבוד יתן להם לפני הגוים**, והם יכבדו בצאתם מן הגלות. **ולא ימנע טוב הגוים מהם**; כמו שאמר "הביאו בניך בחצן" וגו' (יש' מט, כב). ואומר "היו מלכים אומניך" וגו' (שם, כג). ואמר "חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו" (שם סא, ו). (יג) **יי' צבאות, אשרי מי שיבטח בך** ולא ייאש לבו לארץ הגלות, ויבטח בך שחוציאנו מהגלות ותבנה בית מקדשך ותביאנו שם, מקום שנכספו הנפשות אליו (ראה לעיל, ג).

פה (א) למנצח לבני קרח מזמור - זה המזמור, יש מפרשים אותו (ראה ראב"ע) על גלות בבל. והנכון, שהוא על זה הגלות, כי על גלות ארון הוא, כמו שאמר "הלעולם תאנף בנו" (להלן, ו); ועוד, שאמר בשוב הגלות "אמת מארץ תצמח" (להלן, יב). ולא היה זה בשוב גלות בבל, כי רבים פושעים היו שם. (ב) **רצית** בני הגלות בגלות (ראה להלן, ה-ח). ואחר כן אמר כי שמע תפלתם האל, מבטיח על הגאולה באמת (ראה להלן, ט ואי'). ויש מפרשים (ראה ראב"ע): כאשר **רצית** בבית שני, ו'נשאת עון עמך' (להלן, ג). ו'אספת כל עברתך' (להלן, ד). כן "שובנו" (להלן, ה) עתה מזה הגלות. אמר: **רצית** - כאשר זעמת אותה זה כמה שנים (ע"פ זכ' איב). עתה **רצית** אותם. **שבת שבות יעקב**. **שבת** - פעל יוצא, כאלו אמר "השיבות" (להלן, ד). ויש אומרים (ראה השרשים: 'שוב'), כי אין פה יוצא מה'קל' מזה השרש בזה הענין, ויפרשו זה מענין מנוחה; וכן "שובה יי' רבבות אלפי ישראל" (במ' ילו); "ושב יי'... את שבותך" (דב' לג); "שובנו אלהי ישענו" (להלן, ה) - כלם, שהם פעל יוצא מה'קל' מזה השרש, הם ענין מנוחה; וזהו דעת רבי יהודה חיוג (שלשה ס"ד ע' 57: 'שוב'). ופירושו, שיתנים וישקטו מצרת הגלות. **שבית** - קרי בי"ד וכתוב בו"ו, ואחד הוא (ג) **נשאת** - כבר פירשתי טעם **נשאת** ו**כסית** במזמור ל"ב, "אשרי נשוי פשע" (תה' לב, א). (ד) **אספת** - כמו "אספו נגהם" (יזאל ד, טו); "אסף יי' את חרפתו" (בר' לב, ג). **השיבות מחרון אפך** - **מחרון** הוא מקור

בתוספת נו"ן, כמו 'מחרות', ואיננו כמו "שוב מחרון אפך" (שמי' לבי, ב); כי אותו הוא שם סמוך למלת 'אפך', ואלו היה זה כמוהו היה לו לומר 'שבת מחרון אפך'. אבל **השיבות** הוא פעל יוצא, והפעול הוא **אפך**; כאלו אמר: **השיבות אפך** שלא יחרה. (ה) **שובנו** - פרשתי (ראה לעיל, ב). **אלהי ישענו** - כי ישענו תלוי בך, ואתה תושיענו ולא אחר. **והפר כעסך עמנו** - **כעסך** שהיה עמנו זה כמה, **הפר** אותו ובטל אותו. (ו) **הלעולם** - איך זה הגלות כל כך? וכי **לעולם תאנף בנו?** **תמשך אפך** - כלומר: תאריך **אפך לדור ודור?** (ז) **הלא אתה** - כי אין זולתך שיהיינו מתמותת הגלות, ואז עמך ישמחו בך. (ח) **הראנו יי' חסדך** - כי אם גברו עונותינו, אתה תעשה חסד עם החטאים ולא תגמלם כפשעם; ואותו החסד הראה אותו לנו. **וישעך תתן לנו** - בסגול היר"ד, כמו "אל בקצפך תוכיחני" (תה' לח, ב).

ר' ישעיה מטרנאי

אילו, עד סופו. **פני משיחך** - פני דוד, שעסק בבניינו. (יא) **כי טוב יום אחד בחצירך מאלף** ימים במקום אחר. **בחרתי הסתופף** - לשון "סף" (יח' מו), כלומר: **בחרתי להיות עומד אפילו בספי בית המקדש, מלדור באהלי רשע**. **פה (א-ג) למנצח לבני קרח, רצית יי' ארצך**. גם זה המזמור הוא על הגלות; כלומר, שכך עתידין ישראל לומר בגלותו. **רצית** - תמיד היית רוצה בארצך, והיית שב **שבות** (בנוסחא הכתיב) **יעקב, ונשאת עון עמך** וכסית כל חטאתם. (ד) **ואספת כל עברתך** - במקום אחר, שלא יגע ויקרב לעמך. **והשיבות מחרון אפך** - לשון "בשובה נחת תפשעון" (יש' לטו). (ה) **שובינו אלהי ישענו** - גם עתה, כמו שהיית רגיל. (ז) **הלא אתה תשוב תחיינו** - כלומר: אע"פ שאין אנו שבים תחילה, כמו שהייה ראוי, אתה תקום ותשיב אותנו אלך.

ר' מנחם המאירי

(י) ואמר: **מגננו ראה אלהים** - ויש מפרשים (ראה רד"ק) שהוא הפוך, ומשפטו: **מגננו אלהים ראה והבט זכו**, כלומר: אתה, **מגננו אלהים, ראה והבט פני משיחך**. ויש מפרשים (ראה רש"י): **מגננו** - בית המקדש; כלומר: אתה, **אלהים, ראה מגננו** - רוצה לומר: מקדשנו, שהוא מגן לנו. כלומר: **ראה** בעין לבך לבנותו. וכן **והבט פני משיחך** - כלומר: להביאו מהר. (יא) **כי טוב יום אחד בחצירך** - ושאמות למחר, משאחיה **אלף** שנים בארץ נכריה. **בחרתי הסתופף** - רוצה לומר: עמידה תחת הסף לבד - **בבית אלהי, מדור דירה קבועה** ובשלוה **באהלי רשע**, בין האומות. וקראם **אהלי רשע** - אם מצד שקראם 'רשעים', או מצד ההמיה לעושי' ולהצלחות המדומות, מלשון "ובכל אשר יפנה ירשע" (ש"א יד, מז). (יב) ואמר: **כי שמש ומגן יי'** - הנה לדעתי **כי** במקום 'אע"פ', ודבק עם סוף מקרא שלפניו; כלומר: "בחרתי הסתופף" וכו', אע"פ שהשם ברחמינו לנו בגלות, **שמש** להאיר לנו בחשך הגלות, **ומגן** ומחסה מן הצרות; אע"פ כן אנו מקוים לישועה האמתית, לשכון בארצנו (ע"פ תה' פה, ו); **ושיתן לנו בזה חן וכבוד ולא ימנע טוב להולכים** עמו בתמימות. (יג) ולהודיע שזואא נוטח באל בזה, אמר: **יי' צבאות אשרי אדם בוטח בך**. **פה (א-ב) למנצח לבני קרח... רצית יי' ארצך** וכו'. זה המזמור נאמר בנבואה, תפלה על זה הגלות הארוך. ומזכיר בו גאולת גלות, והוא אמרו: **רצית יי' ארצך** - כבר, ו**שבת שבות יעקב** - רוצה לומר: בגלות בבל. **ושבת** - הוא יוצא, אע"פ שהוא מן 'הקל', כמו "השיבות" (להלן, ד). ויש מפרשים (ראה רד"ק): כמו "הניחות", מלשון "בשובה נחת" (יש' לטו); וכן מפרשים בכל פעל 'קל' שבזאת הגזרה, כמו "ושב יי' אלהיך את שבותך" וגו' (דב' לג); "שובה יי' רבבות" (במ' ילו); "שובנו אלהי ישענו" (להלן, ה). ומלת **שבות** - קרי בי"ד וכתוב בוא"ו. (ג-ד) ואמר: **נשאת עון עמך** - כלומר, שסלחת להם והוצאתם מן הגלות. **וכסית כל חטאתם סלה** - רוצה לומר: כל ימיהם; וכן **אספת כל עברתך** - משל, לומר שגנזה, שלא להוציאנה עליהם. וכן **השיבות אפך מחרון**; והנו"ן במקום תיז, והוא מקור, כמו 'מחרות' (וראה תה' קכד, ג) שאלו היה שם, וסמוך לאפך, היה לו לומר: וישבת מחרון אפך. או נפרש **השיבות... אפך** - גזרתך. (ה) ואמר: **שובנו** וכו' - כלומר: אחר שעשית להם נס בזמן ההוא, **שובנו** רוצה לומר: הניחנו מרוגז זה הגלות. **והפר כעסך עמנו** - רוצה לומר: בטל **כעסך**, שהיה עמנו ודבק בנו זה כמה. (ו) ואמר, להפלת אורך הגלות: **הלעולם תאנף בנו, ותמשוך אפך** - כלומר: תאריך זמן **אפך** - **לדור ודור?** (ז-ח) **הלא אתה** - כלומר: **הלא** עליך לשוב לחיותנו מתמותת הגלות, ואז עמך ישמחו בך. ואע"פ שגדולים ענינינו מנשוא (ע"פ בר' ד, ט), **הראנו מרת חסדך, וישעך תתן לנו**. ובא ישעך בסגול היר"ד, כמו "אל בקצפך תוכיחני" (תה' לח, ב).

פה תהלים

ט אשמעה

כי ידבר שלום אל-עמו ואל-חסידי

י אך קרוב ליראיו ישעו

יא חסד-ואמת נפגשו

יב אמת מארץ תצמח

יג גם-יהוה יתן הטוב

יד צדק לפניו יהלך

מה-ידבר האל ויהוה

ו אל-ישובו לכסלה:

ז לשכן כבוד בארצנו:

ח צדק ושלום נשקו:

ט וצדק משמים נשקף:

י וארצנו תתן יבולה:

יא וישם לדרך פעמיו:

פו א תפלה לדוד

הטה-יהוה אזנה עני

ב שמרה נפשי כי-חסיד אני

כי-עני ואביון אני:

הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך:

מסורה גדולה

אשמעה ב' עד מתי אראה נס מה ידבר. וחד עמדו ואשמעה. האל יי' ב' כה אמר האל יי' אשמעה מה ידבר. נתינה יבולה ד' ונתתי גשמיים ונתן עץ השדה ארץ נתנה יבולה גם יי' יתן הטוב.

תרגום תהלים

ט אשמע מא ימליל אלהא יי ארום ימליל שלם לעמיה ולחסידוי ולא יחזרון לסיאורא: ברם קריב לדחלין מניה פורקניה לאשרא? יקרא בארענא:

יא, יב, יג טבוון וקשוט ארעון צידקא ושלמא אדבקון: קשוט מן ארעא רביית וצדקא מן שמיא אודיק: לחוד מימרא דיי יתן טבא וארענא תתן איפה:

יד צדקא קומוי יהלך וישווי לאורח טב איסתורוי:

פו א, ב צלותא דצלי דוד אצלי יי אודנה עני יתי ארום עניא וחשיכא אנא: נטור נפשי ארום חסידא אנא פרוק עבדך את אלהי דאנא מתרחיץ עלך:

עין המסורה

(ט) אשמעה - ב' יר' ה'א; תה' פה,ט. ואחד: ואשמעה - במ' ט,ת. האל יי' - ב' י'ש' מבה; תה' פה,ט. (יא) נפגשו - ג' בקמץ; תה' פה,יא; מש' כב,ב; כטי,ג. ושלום - ה' מ"א תה'; תה' פה,יא; מש' ג,ב; דה"א יב,ט; כב,ט. (יג) תתן יבולה (נתינה יבולה) - ד' וי' כו,ד; יח' לד,כ; תה' סו,ג; פה,יג. (יד) יהלך - ג' יח' יח,ט; תה' פה,יג; מש' ו,כח. (ואחד: ויהלך - מ"א כא,ב). וישם - ו' במ' ו,כ; צפ' ב,יג; תה' פה,יג; איוב כד,כ; דנ' יא,יז,יח. לדרך - ג' יר' ב,יח (פעמיים); תה' פה,יד.

פו (א) תפלה לדוד - ב' תה' יו,א; פו,א. (ב) שמרה - ב' גרשה (מרכא או געיה) בסיפרא: תה' פו,ב; קיט,קסו. שמרה - כל מלה דגרשה בטעמא בתלתי ספרייה פתחה בר מן ד' (בספרי אמית במלים בעלות שתי הברות, כשבראש המלה הטעם מרכא ותנועה סטנה, יבוא אחרי הטעם פתח או חטף פתח, חוץ מארבעת המקרים המנויים, בהם יבוא שווא): תה' סט,כא; פו,ב; קמ,ו; מש' ח,יג. אני - ו' (בקמץ ומלעיל, בסיפרא): תה' ו,ג; מה,ב; פו,ב; פט,כ; קיט,סג,קכח. הושע - ב' יר' לא,ו; תה' פו,ב. אלהי - ב' פתח באתנחתא: תה' פד,יא; פו,ב.

רש"י

(ט) אשמעה מה ידבר - אזכה לשמוע מה ידבר הקדוש ברוך הוא כשידבר שלום אל עמו. לכסלה - לשטות, לחטוא לפניו. (יא) חסד ואמת נפגשו - שיהו ישראל דוברי אמת, ומן השמים יפגש בהם החסד. צדק ושלום נשקו - הצדקה שיהו ישראל עושים, והשלום מאת הקדוש ברוך הוא, יהו נושקין זה לזה, כלומר: והיה מעשה הצדקה - שלום (ע"פ יש' לב,יז). (יב-יג) אמת מארץ תצמח וגו' - כשיהיו ישראל דוברים אמת, וישקיפו משמים צדקה שהם עושים בארץ, גם הקדוש ברוך הוא יתן הטוב: "יפתח... אוצרו הטוב את השמים לתת מטר" (דב' כח,יב), כדי לעשות ארצנו את יבולה. (יד) וישם לדרך פעמיו - וישם הקדוש ברוך הוא את הצדק בדרכי פעמיו שיתנהג בהם עם בניו. פו (ב) כי חסיד אני - שאני שומע גידופי וחרפתי, ויכולת בידי להתקם, ואני שותק; כך היא באגדת תילים (ש"ט פו,א). דבר אחר: פירשו רבותינו בברכות (ד,א), ולא חסיד אני, שכל מלכי מזרח ומערב יושבין כבבודן, ואני ידיי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשיליא וכו'?

ראב"ע

(ט) אשמעה - דברי המשורר, יבקש דרך נבואה; כמו "על משמתי אעמודה" (הב' ב,א), עד שראה בחזיון שאף השם ישוב מישאל וידבר שלום על עמו. לכסלה - מגורת "כסיל" (תה' מט,יא); כדרך "ועמך כולם

צדיקים" (יש' ס,כא). (י) אך. אל ידאג עמו בעבור אורך הגלות, כי הישועה קרובה; אם ישראל ישובו ליראה את השם, אז ישוב השם מחרון אפו (ראה לעיל, ד) לשכון כבודו בתוכם, זה אך קרוב. והנה זה המזמור לעד, כי הכבוד לא היה בבית שני. (יא-יב) חסד - הטעם: בהיות הכבוד שוכן בארץ ישראל (ראה לעיל, ז), אז יהיו כולם חסידים, ושלום אמת, בעבור היות הגזרות תלויות לפי מעשה האדם בארץ; על כן אמר "תפתח ארץ ויפרו ישע" (יש' מה,ח). (יג) גם. זה הוא הגשם, אוצרו הטוב (ראה דב' כח,יב). (יד) צדק - השם, יהלך הצדק לפניו; דרך משל. והנכון, כי צדק - שם דבר, ותחטר מלת 'איש'; כאילו כתוב: איש צדק לפניו. יהלך - השם, כדרך "התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק" (בר' מח,טו); והטעם, שיעזר איש צדק להתהלך לפניו. ובא חסר 'איש' כמו "אל תהי מרי" (יח' ב,ח); וזאת תפלה" (תה' קט,ד). צדק - ישרת אחר, וכן הוא: וישם לדרך צדק פעמיו. והנה הטעם כפול.

פו (א) תפלה לדוד הטה יי' אזנה עני כי עני - דרך צחות. ועני ואביון - בעיניו, או כנגד מלכי הגוים; או התפלל זאת התפלה לפני מלכו. (ב) שמרה - יש אומרים, כי שמרה - פועל עבר, כמו "זכרה ירושלם" (איכה א,ז); כי נפשי שמרה מה שראוי לשמור עד היותי חסיד. ויאמר רבי יהודה בן בלעם, כי הטעם: שמור נפשי עד שאהיה תמיד חסיד. והנכון, שמלת שמרה נפשי - כמו "שמרה נפשי והצילוני" (תה' כה,ב), כי אני חסיד. ואיננו זר, כי במזמור יש "זדים קמו עלי" (להלן, יד); גם הוא אמר "לא תתן חסידך" (תה' טז,ז); "יגמלני... כצדק" (תה' יח,כא).

(ט) **אשמעה מה ידבר האל יי'** – אמר הנביא: אני שומע מה שידבר האל יי', ומה שהוא מדבר יכול להשלימו. ומה הוא מדבר? כי ידבר שלום אל עמו – להוציאם מהגלות. **ואל חסידיו** – חסידיו אוימות העולם, שישובו לדת ישראל בשוב הגלות. **ואל ישוה לכסלה** – **ואל ישוה** עוד לכסילות ולדרך רע; כמו שכתוב "ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו (בנוסחנו: ירשו) ארץ" (יש' ס,כא). וזה לאות, כי על גלות זה אמר; כי השבים מגלות בבל שבו לכסלה, עד שחרב בית שני וגלו ישראל מארצם. (י) **אך קרוב** – אם יהיו כל ישראל יראיו, **קרוב** יהיה להם ישעו, כי הגאלה תלויה בתשובה, כמו שכתוב "ושב יי' אליהך את שבותך" וגו' (דב' ל,ג); **כי תשוב אל יי' אלתיך בכל לבבך ובכל נפשך** (שם,ס). **לשכן כבוד בארצנו** – גם זה לאות כי על זה הגלות הוא המזמור, כי בבית שני לא שכן הכבוד; כמו שאמר רבותינו ז"ל (יומא כא,ב): כתוב "וארצה בו ואכבדה" (חגי א,ח) – כתיב "ואכבד" וקרינו "ואכבדה"; מאי שנא דמחוסר הי? אלו הן חמשה דברים שבין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון וכפרת וכרוב, אש, ושכינה, ורוח הקדש, ואורים ותומים. אבל בבא הגואל ובנין הבית, ישכן הכבוד שם, כמו שכתוב "ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזוב את עמי ישראל" (מ"א ו,יג); ואומר "כי יי' אלהי ישראל בא בו" (יה' מד,ב); אמר זה על הכבוד שיהיה בבית המקדש. (יא) **חסד ואמת** – אומר; או, בעת הגאולה, וישכן הכבוד בבית המקדש, יהיו **חסד ואמת בעולם**, כי יהיו כל ישראל בדרך אמת, לעבוד את יי' ולהיותם בדרך אמת; כמו שכתוב "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא פיהם לשון תרמית" (צפ' ג,ג); ויהיה **צדק ושלום בעולם**. נשקו – כלומר; אוזים ורעים; כיון שיהיה אמת וצדק בבני אדם, יהיה להם מהאל חסד ושלום. (יב) **אמת מארץ תצמח** – כשיהיו עושים בארץ מעשים טובים, יהיה נשקף עליהם **צדק משמים**; כי **צדק** – משמים, כי הגזרות יורדות מן השמים לפי מעשי בני אדם בארץ. (יג) **גם יי' יתן הטוב** – כמו שיעשו הם הטוב, גם יי' יתן הטוב להם, והוא הגשם; כמו שכתוב "יפתח יי' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו" (דב' כה,יב). **וארצנו תתן יבולה** – כי לא יחסר להם עוד הטוב. (יד) **צדק לפניו יהלך** – כי איש יהלך לפניו צדק, כלומר, שיהיה הצדק נכח פניו תמיד. **וישם לדרך פעמיו** – **וישם לדרך הצדק פעמיו**; והכפל לחזק.

פ' (א) תפלה לדוד הטה יי' – זה המזמור חברו דוד בעודנו גולה ובורח מפני שאול; ואמר תפלה לדוד זה, שהתפלל אל שישמרנו וישעננו מיד מבקשי נפשו. ואמר: **כי עני ואביון אני** – הכפל לחזק. וקרא עצמו **עני**, כי עני היה; באותם המקומות שהיה הולך, לא היה לו ספק, אם לא שהיו עוזרים אותו קרוביו ואנשי יהודה בסתר; או הימים שהיה עם אביש, שהיה מתפרנס משלל האומות, כמו שכתוב (ראה ש"א כז). או קרא עצמו **עני**, שהיה כמו עני שאין לו עוזרים; כך הוא, לא היו עוזרים בישראל שיעזרוהו, שהיה שאול רודפו בחנם. (ב) **שמרה נפשי** – השי"ן נקרא בקמץ רחב, ו'געי' עם הקמץ, להורות כי כן נקרא ולא בקמץ חסף. והוא צויו, כמו "שמרה זאת לעולם" (ד"א כט,יח); "זכרה לי אלהי לטובה" (נחמי יג,לא). שהם חטופים כמשפט; אבל זה – נמשך בשי"ן בטעם להאריך טעם הגנון, וכן "שמרני אל כי חסיתי בך" (תה' טז,א). יש תמוזים (ראה שו"ט פ,א); איך קרא דוד עצמו **חסיד**? וכן רבותינו ז"ל (ברכות ד,א) הוצרכו לפרש: לא **חסיד אני**, שכל מלכי מורח ומערב ישנים עד שלש שעות, ואני "חצות לילה אקום להודות לך" (תה' קיט,סב); לא **חסיד אני**, שכל מלכי מורח ומערב יושבים בכבודן, ואני ידי מלוכלכות בדם, בשפיר ובשליא, כדי לטהר אשה לבעלה; ואין בזה תמה אם קרא עצמו **חסיד**, כי **חסיד** היה עם אלהים ועם אנשים; אע"פ שהוא לפעמים חוטא, לבו היה ישר ומתחרט בחטאו, ולא היה הוא מתפאר אלא כנגד אויביו שהיו מריעים לו, והוא אינו מריע להם אבל מטיב להם, והם שמוים לאידו והוא שמח לטובתם; כמו שאמר "ואחלצה צוררי ריקם" (תה' ז,ח). ואת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו" (תה' ד,ח). וכן שאול שהיה רודפו, הצילו פעמים (ראה ש"א כד,ה; כו,ח-יא). וכן לשאר אויביו, היה מתחסד עמהם. וכן אמר במקום אחר "לא תתן חסידך לראות שחת" (תה' טז,י); ואמר "יגמלני יי' כצדקי" (שם יח,כא); ורבים כמו אלה. ולא היה מתפאר אלא כנגד אויביו, ואין בזה תמה. וברדש (שו"ט פ,א): אמר רב הונא בשם רבנו אלסכנדראי: מי שהוא שומע קללתו ושותק, ספק בידו לקרות עצמו חסיד. **הבוטח אליך** – כאלו אמר: **אתה אלהי, הושע עבדך הבוטח אליך**. ונקשר לשון 'בטחון' עם 'אל' במקום ביי'ת; וכן 'בטח אל יי' בכל לבך' (מש' ג,ה); כי מלת 'אל' תשמש במקום ביי'ת פעמים, כמו "ואל הארון תתן את העדות" (שם' כה,כא), שהוא כמו 'זבארון'.

ר' ישעיה מטראני

(ט) **אשמעה מה ידבר** – אומר הנביא: רוצה אני לשמוע מה ידבר

האל על ענין הגלות, **ואשמעה אם ידבר שלום בשביל עמו** ובשביל חסידיו. **ואל ישוה ישראל לכסלה** – לדרך כסילות, לומר: אין הבורא חפץ בנו. (י) **אך קרוב** – אומר הנביא: דבר זה שמעתי מאת הבורא, כי קרוב הוא ומוזמן ליריאיו ישעו, ולשכון כבוד בארצנו. (יא) **חסד ואמת יהיו נפגשים זה בזה בארצנו, צדק ושלום יהיו נושקים זה בזה. (יב) אמת מארץ תצמח** – אמיתותו שלבורא. (יד) **צדק לפניו. הצדק** – יהלך הבורא לפניו, **וישם פעמיו לדרך הצדק**. **פ' (א) תפילה לדוד** – שהיה מתפלל על עצמו כשהיה בורח מפני שאול. **(ב) כי חסיד אני** – שיש כח בידי לנקום משאול ומאויביו, ואיני רוצה לנקום מהם. **הושע עבדך הבוטח אליך**, כי אתה אלהי; ומקרא מסורס

ר' מנחם המאירי

(ט-י) ואמר: **אשמעה מה ידבר האל יי'** – כלומר: אמר דרך תפלה, כאלו כל אחד מתפלל לראות ביאת המשיח בימינו ואומר: יגיעני האל שאשמע מהאל, כאשר ידבר שלום לעמו וחסידיו – רוצה לומר: בעת הגאולה, ולא ישוה אחר הגאולה הדיא לכסלה. ומלת **לכסלה** – מקור, כלומר: לעשות כסילות, לחטא ולמרוד באל. ויכל דרך אשר ילך בה האדם מלבד דרך השם היא דרך כסל, כמו "זה דרכם כסל למו" (תה' מט,יד). או עניינו, שלא יפנו אל רחבים ושטי כזב (ע"פ תה' מה), אך יהיה קרוב ליריאיו. ישעו – הישע האמתי, שהוא הצדק, כי רחוק מרשעים ישועה (ראה תה' קיט,קה). **לשכון כבוד בארצנו** – זה הכבוד לא היה בארצנו בבית השני; ואמר הכמינו ז"ל (יומא כא,ב): "ארצה בו ואכבדה" (חגי א,ח) – מאי שנא דמחוסר ד"א (=בכתב)? אלו חמשה דברים שבין בית המקדש ראשון ושני, ואלו הן: ארון וכפרת וכרוב אש ושכינה ואורים ותומים. [אך קרוב וכו'] – הוא אצלי תפלה גם כן למחר לדבר, כלומר: אך יהיה זמן ישעו ליריאיו לשכון כבודו בארצנו בבנין בית המקדש. או אפשר, שבא דרך קיום הדבר, כאלו הוא קרוב או כאלו הוא בא; כי כן דרך הנבואות. (יא) ואמר: **חסד ואמת וכו'** – כלומר, שתפלא הארץ דעה (ע"פ יש' יא,ט). ורמז בחסד – שלמות המדות, מענין גמילות חסדים, ובאמת – שלמות מעלות השכליות. ובצדק ושלום – גם כן רמז שתי השלמות: כי הצדק יורה ענין היושר והדין, וענין שלום יורה שלמות אמתית. והוא כפל לשון. (יב-יג) ואמר, שכל מיני השלמות ימצאו בדורות ההם, והוא: **אמת מארץ תצמח** – כלומר, שייצאו שכלם מעט מן הכח אל הפועל, כענין צמיחה, ואו הצדק נשקף עליהם משמים; וגם יי' יתן להם הכנה ועזר, להמציא להם פתח על זה, ויתן להם הטוב. והארץ תתן יבולה בהזמנה ובשפע. (יד) ואמר על המשיח: **צדק לפניו יהלך** – כלומר, שישועה האל נכח פניו תמיד (ע"פ תה' טז,ח); ועם זאת המחשבה אבל גם בלכתו לדרך לא תסור יראת האל מעל פניו. **פ' (א) תפלה לדוד הטה אלהי** (בנוסחנו: יי') **אזנך** וכו'. זה המזמור דרשוהו רבותינו (ראה שו"ט פ,ב) על הגלות גם כן. אלא שהנראה, שהוא נאמר על הזמן שהיה נרדף מפני שאול, ומתפלל בהצלחו. ואמר: **הטה יי' אזנך** – רוצה לומר, שתקבל תפילתי. **כי עני וכו'** – רוצה לומר: בלא עוזרים. ומלת **אביון** באה מצד רגילות הלשון לסמכה אל עני. (ב) **ושמרה נפשי** – נקרא בקמץ רחב עם היותו צויו, מפני הטעם שהוא בשי"ן; וכמוהו "עשקה לי ערבני" (יש' לח,יד). וכן "שמרני אל כי חסיתי בך" (תה' טז,א). וכן רבותינו (ברכות ד,א); היאך היה קרא עצמו **חסיד**? ודרשו, שעל רוב תפלתו היה אומר כן; כלומר: **חסיד אני** להתפלל ולהרבות בתפלה על חטאי ולהפליג בתשובה. והוא שאמר: **חסיד** מכל מלכי מורח ומערב; שהם ישנים עד שלש שעות, ואני – "חצות לילה אקום להודות לך" (תה' קיט,סב). וכיוצא בזה דרשוהו על היותו מתעסק בהוראה, להסיר מכשול מקרב עמו. והוא שאמר (ברכות ד,א), שכל מלכי מורח ומערב יושבים בכבודם, ואני – ידי מלוכלכות בדם, בשפיר ובשליא. ולפי זה יהיה ענין **חסיד** – כמו "שפל רוח" (מש' טז,יט). ולפי הפשט יראה שכוונתו, שישמור נפשו מן האויב ולא יביאדו ליקח הוא נקמתו ממנו; ואמר: **כי חסיד אני** – וכן אין רצוני לנקום מהם, אבל שאשלם להם ברצוני טובה תחת רעה. כמו שמצינו בשאול, שהיה רודפו ומשתדל להמיתו, ובא לידו כמה פעמים, שהיה הוא יכול להרגו ולא נגע בו (ראה ש"א כד,ה; כז,ו וא"י). כמו שאמר הוא בעצמו: "נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו" (תה' ד,ח) – כלומר, שהייתי שמח בטובתם; וכן "אם גמלתי שולמי רע" (תה' ז,ח). ואף הדרש נוטה לענין זה, וכמו שאמר במדרש תילים (שו"ט פ,א): מי ששומע חרפתו ושותק – ספק בידו לקרא עצמו **חסיד**. ואף במקומות אחרים קרא עצמו 'חסיד', כדכתיב "ולא (בנוסחנו: לא) תתן חסידך לראות שחת" (תה' טז,י); וכן "יגמלני יי' כצדקי" (שם יח,כא). והבוטח אליך – כמו 'בך'; וכמוהו "ואל הארון תתן" (שם' כה,כא) – כמו 'זבארון'. או הוא כמו 'עליך', על דרך 'אל ההרים לא אבל' (יה' יח,ה). שהוא כמו 'על ההרים'; וכן רבים.